

Сталий розвиток підприємства через призму теорії раціонального вибору та теорії поведінкової економіки

Людству залишилось 9 років до проведення глобальної оцінки рівня досягнення та перегляду глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р., визначених на Генеральній Асамблеї ООН у Нью-Йорку у 2015 р. Не зважаючи на суттєву активізацію останнім часом різних бізнес та громадських спільнот щодо обговорення сталого розвитку, на наш погляд, залишаються невирішеними деякі проблеми. З нашої точки зору, ці проблеми певним чином гальмують досягнення глобальних цілей сталого розвитку країнами світу, у т.ч. й Україною.

Проблемним питанням є відсутність чітко розбудованої вертикалі відповідальності за реалізацію глобальних цілей сталого розвитку між різними економічними суб'єктами різного рівня: глобальним світом, об'єднаннями держав, окремими державами, транскордонними регіонами, регіонами у межах країн, територіальними громадами та містами, корпораціями, підприємствами, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами. Наприклад, очевидно, що глобальний світ має відповідальність за загальну візію та визначення глобальних цілей сталого розвитку на встановлений період часу. Багато цілей, які містять певні акценти щодо допомоги країнам, що розвиваються, наприклад, острівним або країнам Африканського континенту, прямо вказують на необхідність допомоги цим країнам від об'єднань більш розвинутих країн. Деякі цілі, наприклад, подолання бідності або гендерна рівність, у частині розробки та впровадження релевантної політики та стратегії прямо відсилають на рівень відповідальності країн. Однак, такий розподіл відповідальності між економічними суб'єктами має характер поодиноких випадків та ознаки більше нечітких рекомендацій або пропозицій, ніж прозорих інструкцій до виконання з метою досягнення поставлених глобальних цілей сталого розвитку. У свою чергу, окреслена проблема породжує інші актуальні проблеми та завдання, найголовнішим з яких, на наш погляд, є фінансування проєктів сталого розвитку. Збереження навколишнього середовища, подолання бідності та надання освіти населенню так і залишаються лише поставленими, а не реалізованими, цілями сталого розвитку без належного фінансування та розподілу фінансової відповідальності між усіма економічними суб'єктами – учасниками процесів сталого розвитку.

Цій проблематиці присвячено чимало наукових досліджень вчених. Окремі наукові дослідження присвячені різним рівням досягнення сталого розвитку: бізнесу [1], регіонів [2]. Вчені переймаються проблемами фінансування проєктів зеленої енергетики [3, 4] та, навіть, досліджують особливості національного менталітету в контексті сталого розвитку підприємств [5]. Однак в контексті проблеми фінансування сталого розвитку, невирішеним залишається питання участі бізнесу у сталому розвитку та фінансування проєктів сталого розвитку підприємствами, а саме відсутнє теоретичне обґрунтування того, чому саме деякі підприємства беруть участь у реалізації проєктів сталого розвитку, а інші – ні, а також теоретичне пояснення фундаментального протиріччя між сталим розвитком та бізнесом.

Тому метою дослідження, результати якого представляються на даній конференції, є теоретичне обґрунтування ступеня участі бізнесу у реалізації цілей сталого розвитку та пояснення фундаментального протиріччя між бізнесом та сталим розвитком методами аналогії, перенесення загального на часткове, спостереження та аналізу положень економічних теорій раціонального вибору та поведінкової економіки.

Аналіз статистичних даних по Україні, а також сторінок сайтів окремих підприємств України та світу, показав нерівномірну участь бізнесу у реалізації проєктів, спрямованих на досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Іншими словами деякі підприємства беруть участь у процесах сталого розвитку доволі активно, інші – на середньому рівні, а деякі не реалізують жодних проєктів сталого розвитку. Таким чином, підприємства України умовно можна поділити на 3 категорії: ті, які постійно та у значному обсязі фінансують сталий розвиток; ті, які не системно, а час від часу фінансують поодинокі незначні проєкти сталого розвитку, а також ті, які не спрямовують фінансові ресурси на сталий розвиток.

Пропонуємо теоретичне обґрунтування цього явища на основі виявленого фундаментального протиріччя між природою бізнесу та сталим розвитком.

З одного боку, природа будь-якого бізнесу полягає у тому, що через споживання ресурсів на вході бізнес отримує прибуток на виході, і саме цей грошовий приріст у вигляді прибутку є головним мотиватором та стимулом для діяльності бізнесу. Неможна уявити існування збиткового бізнесу, якщо не існує стороннього додаткового джерела фінансування на засадах дотацій, і неможна уявити існування беззбиткового бізнесу, коли витрати дорівнюють надходженням. У цих випадках це можна характеризувати, як не бізнес, а певне альтруїстичне заняття. Бізнес може бути тільки прибутковим, коли надходження перевищують витрати. Система управління та адміністрування бізнесом і його місце у ланцюгу створення вартості повністю віддзеркалюють природу бізнесу у прагненні отримати якомога більшого прибутку при мінімальних витратах ресурсів.

З іншого боку, процеси сталого розвитку та його глобальні цілі – освіта, здоров'я, подолання бідності, збереження навколишнього середовища, гендерна рівність, допомога деяким країнам тощо, здебільшого є неприбутковими та за своєю сутністю мають ознаки «фінансового волонтерства», благодійної діяльності та спонсорської допомоги.

Таким чином, спостерігається прями́й конфлікт природи бізнесу та сталого розвитку, тому що майже усі проекти у рамках глобальних цілей сталого розвитку не мають бізнесової природи та здатності генерувати прибуток. Вони можуть існувати у стимулюючому середовищі податкових пільг, кредитів за зниженою відсотковою ставкою тощо. Але зовнішні стимули працюють у цьому випадку за принципом спрямування коштів до однієї сфери та забирання коштів з іншої. Якщо про стимулювати бізнес податковими пільгами реалізовувати проекти з охорони навколишнього середовища, то де взяти недоотримані кошти у бюджеті від податків на підтримку освіти? Якщо припустити, що проекти сталого розвитку перетворяться на бізнес, здатний самостійно генерувати прибуток, то це скасує власне ідею сталого розвитку. Наприклад, освітня сфера. Економіка демонструє дуже вдалі кейси успішного освітнього бізнесу, але питання доступу до світи усіх бажаючих така бізнес-модель в освіті не вирішує через встановлення ринкових цін на освітні послуги.

І все-таки, не зважаючи на існуюче протиріччя між природою бізнесу та сталого розвитку, деякі підприємства фінансують неприбуткові проекти для досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Чи відбувається це через надлишок коштів? На наш погляд, навряд чи.

Пропонуємо існуюче протиріччя та потону активність бізнесу щодо реалізації проектів сталого розвитку розглянути на зламі двох епох пануючих економічних теорій: теорії раціонального вибору споживача і теорії поведінкової економіки. Саме ці теорії було обрано для аналізу у даному дослідженні через те, що вони пояснюють мотиви прийняття економічними суб'єктами економічних рішень. На нашу думку, питання участі у процесах сталого розвитку підприємствами належить саме до площини теорій прийняття рішень, адже на самому початку підприємство приймає рішення про те, наскільки доцільним та важливим для нього є сталий розвиток, що у подальшому виражається в обсязі фінансових ресурсів, які підприємство готове обміняти на забезпечення власного та глобального сталого розвитку. Саме в розподілі нульового або позитивного обсягу коштів на реалізацію проектів сталого розвитку полягає економічне рішення підприємств відносно сталого розвитку.

Від часів А. Сміта панівною в економічній теорії вважалася теорія раціонального вибору споживача, ідеєю якого є те, що в умовах обмежених ресурсів, споживач завжди вибере той варіант їх витрат, який принесе йому найбільше задоволення. У цій теорії передбачається, що споживач завжди здійснює раціональний та логічний вибір. Навпаки, теорія поведінкової економіки описує споживача, як ірраціонального суб'єкта, схильного до емоційних рішень, на перший погляд алогічних та неефективних

Таким чином, якщо провести аналогію між бізнесом, який вирішує чи фінансувати проекти сталого розвитку, та споживачем, який вирішує чи купувати продукт, то можна побачити, що бізнес, який фінансує неприбутковий сталий розвиток – це емоційний споживач, а бізнес, що не фінансує сталий розвиток – раціональний. Це два типи бізнес-мислення та поведінки. Також в контексті двох зазначених економічних теорій протиріччя між бізнесом та сталим розвитком дещо нівелюється: здійснюючи ірраціональний вибір на користь неприбуткового сталого розвитку, бізнес отримує сатисфакцію, еквівалентну спрямованим коштам, але не виражену у прибутку. Тому природа «задоволення» бізнесу від сталого розвитку в умовах поведінкової економіки є предметом подальших досліджень автора.

Список використаної літератури:

1. Пашкевич М. С., Паламарчук Т. О. Екологізація виробництва підприємств України // Ефективна економіка. – 2012. – № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
2. Дорофійенко В. В., Пашкевич М. С. Концепція „post-mining” как основа политики развития угледобывающих регионов Украины // Экономический вестник Донбасса. – 2012. – Т. 27. – № 1.
3. Sachs J. D. et al. Importance of green finance for achieving sustainable development goals and energy security // Handbook of green finance: Energy security and sustainable development. – 2019. – Volume 10. - URL: <http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/woo/Woo-Articles%20from%202012/Sachs-Woo-Yoshino-Farhad.2019.Green%20Finance.pdf>.
4. Yoshino, N., Taghizadeh-Hesary, F., and Nakahigashi, M. (2018). “Modelling the social funding and spill-over tax for Addressing the green energy financing gap.” Economic Modelling. doi: 10.1016/j.econmod.2018.11.018.
5. Шаповал В. М., Пашкевич М. С., Дратвер Д. А. Вплив менталітету нації на характер мотивації праці на українських підприємствах // Економічний простір. – 2012. – № 68. – С. 282-289.